

De Raad van de Gemeente Terneuzen

zaaknummer : 7698  
contactpersoon : P.J. De Vet  
verzonden :

Terneuzen, 23 mei 2023

Onderwerp: Kaderbrief 2024-2027

Beste Raad,

Met deze kaderbrief informeren we u op hoofdlijnen over de uitgangspunten voor de begroting 2024 en de meerjarenraming 2025-2027. We geven een toelichting op de context, de uitgangspunten en de uitgangspunten. Daarna nemen we u mee in de belangrijkste ontwikkelingen en thema's voor de komende jaren. Tot slot zetten we voor u op een rij wat de financiële verwerking van deze kaders is, inclusief de risico's, ratio's en het investeringsprogramma.

### **Inhoudsopgave**

1. Bestuursakkoord 2022-2026 en uitgangspunten kaderbrief
2. Maatschappelijke ontwikkelingen
3. Brainstorm met uw raad
4. Financiële uitgangspunten
5. Ontwikkelingen en speerpunten
6. Risico's en ratio's
7. Investeringsprogramma 2024-2027

#### **1. Bestuursakkoord 2022-2026 en uitgangspunten kaderbrief**

In het bestuursakkoord 2022-2026 '*Goed leven in Terneuzen. Verder bouwen aan een duurzame toekomst*' schetsen we de ambities voor de huidige bestuursperiode. Het afgelopen jaar zetten we al belangrijke stappen in het uitvoeren van dit bestuursakkoord. Ook het komende jaar geven we met onze beschikbare capaciteit uitvoering aan deze ambities. Natuurlijk voeren we ook verplichtingen uit die volgen uit nieuwe wet- en regelgeving. Door onze aandacht te richten op deze inhoudelijke uitgangspunten verwachten we uitvoering te kunnen geven aan het bestuursakkoord 'Goed leven in Terneuzen'. En een impuls te geven aan de brede welvaart en leefbaarheid in de gemeente.

#### **2. Maatschappelijke ontwikkelingen**

We leven in turbulente tijden. Hoge inflatie, de klimaatcrisis, de energiecrisis, de oorlog in Oekraïne en krapte op de arbeidsmarkt zijn ontwikkelingen die ook - direct of indirect - invloed hebben op de gemeente. Het is belangrijk om verstandig met de beschikbare middelen om te gaan. En oog te houden voor de kansen en risico's. Maar daarbij ook invulling te blijven geven aan de behoeften van de inwoners en bedrijven binnen de gemeente. Investeren in de binnenstad, het onderwijs en het leefbaar houden van de regio blijven daarom noodzakelijk.

Het aanbieden van goed onderwijs, voldoende woningen en aantrekkelijke voorzieningen zijn randvoorwaarden om de leefbaarheid en brede welvaart in de regio groter te maken. Het recente rapport 'Elke Regio Telt' van drie landelijke adviesraden laat ook zien dat een (neerwaartse) spiraal van verschraling kan optreden als binnen een van de domeinen minder wordt geïnvesteerd.

De gemeente Terneuzen trekt samen met de gemeentes Hulst en Sluis op in de regiovisie voor Zeeuws-Vlaanderen. Juist door het bundelen van de krachten op belangrijke opgaven bekijken we hoe we de leefbaarheid kunnen vergroten. We trekken ook samen op richting provincie en Rijk om de stem van de regio te laten horen.

Ook op andere vlakken zetten we in op samenwerking, bijvoorbeeld binnen Zeeland en het North Sea Port District. Grote (transitie)opgaven kunnen we door die samenwerking vaak beter aanpakken. Het nog te verschijnen coalitieakkoord van Gedeputeerde Staten kan mogelijk ook nog van invloed zijn op de manier waarop we omgaan met grote vraagstukken. Als het nodig is, nemen we dit mee in de uitwerking van de begroting 2024.

### **3. Brainstorm met uw raad**

Dit jaar haalden we via een brainstormsessie met uw raad de behoeften en wensen op voor deze kaderbrief. Dit was een vruchtbare bijeenkomst. Er was ruimte voor de raadsleden om aan te geven waar de komende jaren (meer) aandacht voor moet zijn.

Verschillende fracties noemden onderwerpen als betaalbare woningen, versnelling van de energietransitie en inzetten op preventie in het sociaal domein. Veel van deze onderwerpen komen terug in deze kaderbrief. In bijlage 1 staat de volledige opbrengst van de bijeenkomst. En de manier waarop de onderwerpen terugkomen in de plannen van de gemeente.

### **4. Financiële uitgangspositie**

Voor de kaderbrief nemen we het begrotingsresultaat 2023 tot en met de 4<sup>e</sup> perioderapportage als beginstand. We gebruiken de basisuitgangspunten die te vinden zijn in bijlage 2 voor het maken van de begroting 2024 en de meerjarenraming 2025-2027. Deze zijn vergelijkbaar met vorige jaren. Wel pasten we de aantallen en de percentages aan de actualiteit aan. We leggen de basisuitgangspunten elk jaar in de kaderbrief ter besluitvorming aan uw raad voor. Aanpassing van basisuitgangspunten heeft in de meeste gevallen financiële gevolgen.

Hieronder hebben we de financiële gevolgen van de basisuitgangspunten in beeld gebracht. Deze lichten we onder de tabel een voor een toe. Wat opvalt, is dat we geen reëel sluitend meerjarenperspectief hebben. Op basis van de basisuitgangspunten en de informatie die we op dit moment weten, verwachten we in 2027 een negatief begrotingsresultaat.

Bij het maken van de begroting 2024 bekijken we het meerjarenperspectief financieel verder. Net als vorige jaren is het uitgangspunt en doel een reëel sluitende meerjarenbegroting. We vinden een gezonde financiële huishouding namelijk belangrijk om op een goede manier onze doelen te kunnen realiseren.

Onderwerp	2024	2025	2026	2027
<b>Beginstand begrotingsresultaat (4e perioderapportage 2023)</b>	<b>6.725</b>	<b>9.998</b>	<b>8.163</b>	<b>8.028</b>
<b>Actualisatie uitgangspunten</b>				
Inschatting meicirculaire 2023	1.086	2.098	2.673	2.879
Belastingen 7,6 % verhoging	1.981	2.028	2.076	2.865
Kapitaallasten	-154	-812	-1.743	-3.278
Indexeringen	-7.264	-10.124	-10.812	-12.883
Onderuitputting	2.500	2.500	2.500	2.500
Totaal actualisatie uitgangspunten	-1.852	-4.310	-5.307	-7.917
Mutaties in de programma's	-3.637	-2.953	-2.513	-2.353
<b>Resultaat</b>	<b>1.236</b>	<b>2.735</b>	<b>343</b>	<b>-2.242</b>
<i>bedragen x € 1.000 (- is nadeel)</i>				

### *Inschatting meicirculaire 2023*

We ontvangen circulaire Gemeentefonds van de rijksoverheid, naast het huidige jaar iedere keer met een periode van vier jaar vooruit. In een circulaire informeert het Rijk de gemeenten over de grootte en de verdeling van de algemene uitkering en overige uitkeringen.

Het Rijk maakte kort geleden de voorjaarsnota bekend. De voorjaarsnota is een voorbode van de meicirculaire, die de gemeenten op 31 mei ontvangen. Op basis hiervan maakten we een inschatting van de gevolgen voor onze begroting. De echte gevolgen weten we pas bij het uitkomen van de meicirculaire. Half juni informeren we u per brief over de uitwerking van deze circulaire. In die brief actualiseren we ook onze meerjarige financiële positie.

### *Belastingen / Kapitaallasten*

Door de aanpassingen van onze uitgaven is het nodig om de belastingen te verhogen. We verhogen de tarieven in 2024 met het prijspeil van 7,6%. In de jaren 2025 tot en met 2027 houden we rekening met 2% verhoging van de belastingen.

Bij het bepalen van de belastingtarieven 2024 van de onroerendezaakbelastingen, rioolheffing en forensenbelasting houden we rekening met de toegezegde correctie van de hogere WOZ-waarden 2023. We komen de belastingbetaler hiermee tegemoet.

Daarnaast maken we bij het opstellen van de begroting 2024 de afweging om de tarieven voor de afvalstoffenheffing en de rioolheffing kostendekkend te maken. Hieruit kunnen we de noodzakelijke investeringen voor de afvalinzameling en onze water- en rioolbeheer taken financieren. De investeringen drukken hierdoor niet op de begroting. Dit is nodig om ook de volgende jaren de financiële huishouding van de gemeente op peil te houden.

De kapitaallasten rekenden we door op basis van het investeringsprogramma 2024-2027. U vindt het investeringsprogramma in bijlage 3.

### *Indexeringen*

Om prijsverhogingen en de hogere bijdragen aan de verbonden partijen op te vangen, nemen we een stelpost op. Bij de verbonden partijen namen we de ramingen op volgens de begrotingen 2024 en meerjarenramingen 2025-2027 van die partijen.

### *Onderuitputting*

We zien de afgelopen jaren positieve resultaten bij de jaarrekening. Dit positieve resultaat komt vooral door incidentele meevallers en het ontbreken van voldoende capaciteit in de uitvoering. Daarnaast is er ook sprake van optimisme bij het plannen. Door onverwachte omstandigheden lukt het vaak niet om alles te doen wat we vooraf hebben bedacht. Denk bijvoorbeeld aan een stroever lopend bestuurlijk traject. Of een medewerker wisselt van functie waardoor er beperkte capaciteit is.

We hebben de positieve resultaten van de jaarrekeningen de afgelopen jaren toegevoegd aan de algemene reserve. Met als doel te sparen voor grotere toekomstige uitgaven, zoals de huisvesting voor het voortgezet onderwijs of Totaalplan binnenstad. Door de onderuitputting van afgelopen jaren is er nu ruimte om die investeringen (voor een deel) te financieren.

Op basis van de ervaring van afgelopen jaren schatten we in dat we ook de volgende jaren niet alle werkzaamheden die we nu voor ogen hebben, kunnen uitvoeren. Ondanks dat we steeds scherper proberen te plannen, blijven er altijd onverwachte omstandigheden die maken dat iets niet volgens planning verloopt. Vooraf is het niet mogelijk een goede inschatting te maken op welke onderdelen dit zal plaatsvinden.

We nemen voor deze onvoorziene vertraging alvast een stelpost van € 3.000.000 voor onderuitputting op. Deze splitsen we in een stelpost voor onderuitputting voor de kapitaallasten (€ 1.000.000) en een stelpost voor exploitatiebudgetten (€ 2.000.000). Vanaf de begroting 2023 hadden we al € 500.000 structureel opgenomen als onderuitputting voor de kapitaallasten. De hogere stelpost onderuitputting zorgt voor een financieel voordeel van € 2.500.000.

## **5. Ontwikkelingen en speerpunten**

We noemen in deze paragraaf de belangrijkste ontwikkelingen en speerpunten voor 2024 per thema.

### Programma Wonen en leefbaarheid

We willen dat er in alle kernen een goed woon- en leefklimaat is. Via de woondeal zetten we in op het uitbreiden van het woningaanbod. Daarbij streven we naar passende woningen voor verschillende doelgroepen. We gaan de openbare ruimte vergroenen zoals we afspraken bij de evaluatie van het Groeidocument Groen! Het groener inrichten van de openbare ruimte draagt op meerdere vlakken bij aan een prettigere en gezondere leefomgeving.

We vinden het in stand houden van bestaande voorzieningen in de kernen belangrijk. Deze zijn namelijk randvoorwaardelijk voor een prettige woon- en leefomgeving. Denk bijvoorbeeld aan investeren in prettige winkelgebieden of het ontwikkelen van ontmoetingsplekken en welzijnsaccommodaties. En als het nodig is, het vernieuwen of renoveren van sportfaciliteiten als de atletiekbaan of het zwembad in Koewacht. Hiermee geven we invulling aan de wensen die uw raad heeft uitgesproken tijdens de brainstormsessie.

### *Woonvisie*

In de regionale woonvisie spraken we af om met elkaar te werken aan de groei naar 125.000 inwoners in Zeeuws-Vlaanderen. In de Zeeuwse Woondeal spraken we af dat er in onze gemeente tot 2030 1.820 nieuwe woningen bij komen. Het aantal uit de woondeal zien we als ondergrens. We ambiëren om meer bij te dragen aan de nationale woningbouwopgave. Naast nieuwbouw pakken we ook de kwetsbare woningvoorraad aan. We besteden hier onder andere aandacht aan in het Totaalplan binnenstad Terneuzen.

### *Totaalplan binnenstad*

De komende jaren werken we aan de uitvoering van het Totaalplan binnenstad Terneuzen. Op 20 april 2023 stelde uw raad het ruimtelijk kader bebouwing en ambitiedocument openbare ruimte vast. Op basis hiervan gaan we aan de slag met de planologische verankering van de kaders en spelregels. Ook kunnen we hiermee beleid aanpassen, zoals parkeren, wonen en horeca.

We zetten ook vervolgstappen met externe partijen. Zo praten we met initiatiefnemers om hun ideeën uit te werken in concrete plannen. Het kan hierbij gaan om sloop, nieuwbouw of transformatie van gebouwen. Samen met eigenaren en ondernemers kijken we of het nodig of wenselijk is om functies te verplaatsen. Mogelijk gaan we gebouwen aankopen, als dit beter is voor (de inrichting van) de openbare ruimte.

### *Welzijnsaccommodaties*

Binnen de welzijnsaccommodaties slaan we een brug tussen de hulpverlening en de inwoners van de wijk of kern door maatschappelijke organisaties vanuit de buurthuizen te laten werken. Denk hierbij aan onze eigen uitvoeringsorganisatie aan-z. De activiteiten in de welzijnsaccommodaties stemmen we beter af op de behoeften die in de wijken en kernen leven. Ook willen we meer ruimte geven aan initiatieven vanuit inwoners zelf.

Dit najaar ontvangt u parallel aan de begroting voor 2024 een voorstel voor het nieuwe welzijnsaccommodatiebeleid. In dit voorstel schetsen we diverse ontwikkelingen rondom onze accommodaties (onder andere in Axel en in Sluiskil) die financiële consequenties zullen hebben. Daarnaast starten we een verkennend onderzoek naar de haalbaarheid van het ontwikkelen van een multifunctioneel verzamelgebouw in de nabijheid van de Otheense Kreek.

### *Cultuur*

Kunst en cultuur zien wij als één van de uitingen die de vitaliteit in onze kernen bevordert. Het levert ook een positieve bijdrage aan het vestigingsklimaat, toerisme, vrijetijdseconomie en citymarketing. Terneuzen wil dit onder andere vorm gaan geven in het zogeheten "Cultuurkwartier Binnenstad". Dit gebied is door de gemeenteraad bestempeld als ontwikkelingsgebied waar kunst en cultuur een belangrijke rol gaan krijgen.

We stellen voor om middelen beschikbaar te stellen voor zogenaamde 'broedplaatsen' in het Cultuurkwartier. Kunstenaars en faciliterende stichtingen kunnen middelen aanvragen om hun werk te kunnen doen en hun werk ten toon te stellen in de nu leegstaande panden. We gaan dit onder andere doen door samen met kunstenaars bewust ruimte te maken voor het organiseren van internationale exposities en bijeenkomsten. Daarnaast hebben we de ambitie om komende tijd in te zetten op het meer beschikbaar maken van kunst in de openbare ruimte door bijvoorbeeld een 'legal wall' voor graffitikunstenaars te realiseren.

### *Verkeer*

Volgens de uitvoeringsagenda verkeer- en vervoersplan gaan we de komende periode aan de slag met de wegencategorisering. Dit betekent dat we verschillende wegen waar je nu 50 km/uur mag rijden, in snelheid verlagen naar 30 km/uur. Daarnaast zetten we in op zoveel mogelijk 30km-zones in de kernen.

De komende tijd voeren we maatregelen uit die aansluiten op de regionale mobiliteitsstrategie (RMS). Deze ziet toe op het verbeteren van de infrastructuur voor het openbaar vervoer, zoals het realiseren van meerdere hubs en opstapplaatsen. Hubs zijn mobiliteitsknooppunten waar reizigers kunnen overstappen naar andere vormen van vervoer.

### *Omgevingswet*

Op 1 januari 2024 treedt de Omgevingswet in werking. Eén van de kerninstrumenten onder de Omgevingswet is de omgevingsvisie. Hierin leggen we de strategische visie, prioriteiten en keuzes vast over wat we willen beschermen en benutten binnen de fysieke leefomgeving. De Wet Kwaliteitsborging voor het bouwen (Wkb) treedt ook op 1 januari 2024 in werking. De belangrijkste gevolgen van beide wetten zijn dat er een verschuiving plaatsvindt in taken. Hierdoor kunnen we aan de ene kant minder leges heffen, want we voeren geen technische toetsing uit voor bepaalde activiteiten. Aan de andere kant kunnen we ook extra leges heffen door intensievere en nieuwe taken.

Op korte termijn verwachten we minder aanvragen van de omgevingsvergunning. Dat komt door de taakverschuivingen en de marktontwikkeling. We willen kosten en baten zoveel mogelijk met elkaar in evenwicht brengen via kostendekkende legesheffing.

### *Veiligheid*

Een veilige leefomgeving is belangrijk voor de leefbaarheid in de gemeente. Buitengewoon opsporingsambtenaren (BOA's) blijven aanwezig in de kernen. Om voorbereid te zijn op incidenten en rampen zorgen we ervoor dat onze hulpverleningsvoorzieningen op orde zijn. Komende jaren hebben we extra aandacht voor de vernieuwing van brandweerkazernes.

We blijven inzetten op samenwerking tussen en met de partners in het zorg- en veiligheidsdomein om escalatie van problemen te voorkomen. Daarnaast blijft de komende jaren de aanpak van ondermijning op onze agenda staan. Inclusief de aandacht voor de weerbaarheid van onze gemeente.

### Programma Zorg & gezondheid

We zetten in op een gezonde gemeente. We zorgen ervoor dat mensen mee kunnen blijven doen in de samenleving. Daarbij houden we steeds oog voor de menselijke maat en de doelmatigheid van de voorzieningen. We zetten in op preventie om problemen te voorkomen. Waar inwoners hulpvragen hebben, willen we escalatie voorkomen door er vroeg bij te zijn. Uw raad vroeg hier tijdens de brainstorm ook aandacht voor.

### *Positieve Gezondheid*

Met de omarming van Positieve Gezondheid werken we aan langere zelfredzaamheid van mensen. We maken mensen op verschillende gebieden duidelijk dat zij zelf regie hebben over hun leven en zelf keuzes kunnen maken.

Ook binnen de Regio Deal 'Zeeuwen zelf aan zet' en bij het Zeeuws-Vlaams preventieakkoord hebben we oog voor dit aspect. Het gaat om trainingen aan medewerkers en professionals en bewustmaking van bewoners. Ook in de nieuwe Regio Deal is aandacht voor positieve gezondheid. Aan-z werkt ook met de methode en implementeert dit in een hybride dienstverlening.

We hebben specifiek oog voor de mentale gezondheid van jongeren, samen met aan-z, de GGD en het voortgezet onderwijs. We zetten in op borging van het project eenzaamheid bij aan-z. De aanpak met de regisseur heeft effect en krijgt landelijk navolging.

### *Integraal Zorg Akkoord (IZA), Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) en AED.*

Samen met andere Zeeuwse gemeenten werken we aan de invulling van het Integraal Zorg Akkoord (IZA) en het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA). We vroegen de middelen vanuit het GALA aan voor de periode 2023 tot en met 2027. We werken het integrale bestedingsplan de komende maanden verder uit. Rondom het IZA werken we actief samen met onder andere de Zeeuwse Zorg Coalitie. Het AED-netwerk van HartslagNu krijgt een boost. We voeren overleg met de EHBO-verenigingen om te onderzoeken wat er nodig is. Hierbij maken we gebruik van ons nieuwe participatieplatform.

### *Doorbraakmethode*

We blijven de komende jaren werken met de doorbraakmethode. Inwoners die zich melden met een hulpvraag, bieden we een brede intake. Hierdoor hoeven mensen één keer hun verhaal te doen, terwijl ze wel op meerdere vlakken hulp krijgen. De doorbraakmethode zorgt voor het centraal stellen van het perspectief van burgers met ingewikkelde problematiek. Door deze methode samen met zorgaanbieders toe te passen, werken we toe naar een effectievere en efficiëntere zorg en ondersteuning.

### *Minimabeleid*

Vanaf 1 januari 2023 verruimden we de norm voor het minimabeleid naar 120% van toepasselijke bijstandsnorm. Daarnaast sloten we ons aan bij het Volwassenenfonds Sport & Cultuur. Deze inzet continueren we de komende jaren.

In 2023 voeren we een onderzoek uit naar de effectiviteit van ons minimabeleid. Afhankelijk van de uitkomsten passen we ons beleid aan. We willen daarnaast meer inzetten op extra uitstroom van mensen met een beperking door middel van loonkostensubsidies aan bedrijven. Dit levert op termijn een besparing op.

### *Hervormingsagenda Jeugd*

De Hervormingsagenda Jeugd 2023-2028 wordt in 2023 vastgesteld. Deze agenda komt voort uit de bestuurlijke afspraken die de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en het Rijk op 2 juni 2021 maakten over de jeugdhulp. De Hervormingsagenda moet leiden tot verbetering van de hulpverlening en een financieel beheersbaar en duurzaam jeugdstelsel. Rijk, gemeenten, zorgaanbieders, zorgprofessionals en cliëntorganisaties zijn samen verantwoordelijk voor het maken en uitvoeren van de agenda.

Een van de maatregelen uit de Hervormingsagenda waar wij als gemeente op inzetten is het werken met een Praktijkondersteuner Huisartsen-Jeugd (POH-J). We werken hierbij samen met Nucleus Zorg. De inzet van een POH-J zorgt voor een daling van het aantal indicaties (o.a. door zelf interventies in te zetten) of eerdere inzet van passende hulp. De POH-J werkt nauw samen met aan-z.

Een daling in het aantal indicaties betekent niet meteen een daling in de kosten. De tarieven stijgen door indicaties, waardoor we per casus meer geld kwijt zijn. Inzetten op preventie en het direct in kunnen zetten van passende hulp is daardoor extra belangrijk.

We willen een aantal acties die we al hebben ingezet te continueren. Het gaat daarbij om onze inzet op preventie, het normaliseren van opvoedvragen en het vroeg erbij kunnen zijn. Dit helpt de inzet van (dure) specialistische jeugdhulp op termijn te voorkomen. Denk hierbij aan de aansluiting van medewerkers uit het team Jeugd en Gezin van aan-z op de scholen.

### *Ontwikkelingen in de Wmo*

Gezien de samenstelling van de bevolking in de gemeente Terneuzen, verwachten we de komende jaren een toename qua volume binnen de Wmo. Daarnaast stijgen de kosten door tariefsverhogingen. We zetten in op een nieuwe aanbesteding in 2024. Hiermee willen we meer grip krijgen op het zorglandschap.

Het Rijk heeft aangekondigd vanaf 2025 de eigen bijdrage (nu standaard € 19 per maand) inkomensafhankelijk te willen maken. We verwachten dat dit zorgt voor een demping in de volumestijgingen. Vanaf 2024 stellen we in samenwerking met de andere Zeeuwse gemeenten toezichthouders rechtmatigheid en zorgfraude aan. De VNG onderzocht dat 3 tot 10% van de zorggelden onrechtmatig wordt besteed. Op basis van dit onderzoek verwachten we dat de toezichthouders zichzelf ruim terugverdienen.

### Programma Jeugd & Onderwijs

Het is belangrijk om de jeugd op te laten groeien in een omgeving waar ze de ruimte hebben om zich te ontwikkelen. De jeugd heeft namelijk de toekomst. En zo houden we de leefbaarheid in de gemeente op peil. We zetten hierin een grote stap met de ontwikkeling van de campus Terneuzen. En met het verder uitbreiden van mogelijkheden voor jongeren om elkaar te ontmoeten.

#### *Onderwijscampus*

In december 2022 wees uw raad de Vliegende Vaart aan als ontwikkellocatie voor de nieuwe VO-school. De ambitie is breder, namelijk de ontwikkeling van een 'Campus Terneuzen'. Met de realisatie van deze (brede) onderwijscampus willen we passend en toekomstbestendig onderwijs voor de regio behouden en verder ontwikkelen. Een plek met ruimte voor ontwikkeling, ontmoeting en creatie. Samen met partners bespreken we onze visie en ambitie. Gezamenlijk kijken we naar de meerwaarde en synergie die kan ontstaan.

In december 2022 spraken we over een richtinggevend bedrag van € 75 miljoen voor de huisvesting voortgezet onderwijs. Als gemeente zijn we verantwoordelijk voor die huisvesting. Een bredere ambitie brengt ook kosten met zich mee.

Uw raad heeft meerdere malen aangegeven dat hij het van belang vindt dat hij inzicht krijgt in de kosten. Aan de ene kant in de kosten voor de huisvesting van het voortgezet onderwijs (wettelijke taak). Aan de andere kant in de meerkosten vanuit de ambitie (wens). We informeren u steeds zo transparant mogelijk over de stappen die we zetten in de uitwerking van het voortgezet onderwijs en de campus. Een eerste voorstel over het invullen van de bestemmingsreserve voor de aankoop van de percelen ontvangt u parallel aan deze kaderbrief.

#### *Ontmoetingsplekken*

We investeren in het vernieuwen van de speelgelegenheden. We maken van speelplaatsen ook ontmoetingsplekken. We investeren in bestaande ontmoetingsplekken, onder meer door het creëren van een huiskamersfeer. Ook investeren we in nieuwe (jongeren)ontmoetingsplekken.

### Programma Klimaat & duurzaamheid

Klimaatverandering raakt ons allemaal. Door het verduurzamen van onze omgeving kunnen we ervoor zorgen dat ook voor de generaties na ons het prettig leven blijft in de gemeente. We stimuleren en bevorderen de transitie naar een toekomst met duurzame energie.

Uw raad sprak de wens uit om deze transitie voortvarend op te pakken. We doen ons best om met de beschikbare capaciteit hier zo snel mogelijk stappen in te zetten. We geven uitvoering aan enkele landelijke programma's. Maar hebben ook oog voor de lokale behoeften en kansen, zoals het restwarmtenet en de manier waarop we omgaan met het water in onze omgeving. We zetten stappen in het uitvoeren van de "Routekaart Verduurzaming gemeentelijk vastgoed Terneuzen". We liggen op koers om de gestelde doelstellingen te behalen.

#### *Energietransitie*

We voeren de energietransitie uit. We verduurzamen de gebouwde omgeving. We maken deze aardgasloos. We werken met het Nationale Isolatie Programma (NIP) 2023-2030. Hierin is veel aandacht voor deelname door alle doelgroepen. En voor financiële draagkracht. Om inwoners daarbij zoveel mogelijk te helpen, komt er binnen de organisatie een energieloket. Hier kunnen inwoners heel laagdrempelig informatie krijgen over de verschillende mogelijkheden. Verder richten we ons op collectieve, wijkgerichte



isolatieprojecten met het lokale bedrijfsleven. En komt er ook een onderzoek naar de kansen voor een koppeling met mbo- en hbo-opleidingen.

We betalen het extra personeel dat we hiervoor in dienst nemen in 2023-2030 uit de structurele uitkering uit het Gemeentefonds. Daarnaast hebben we subsidie 2023-2025 aangevraagd voor extra personele capaciteit voor de energietransitie. Dit kan via de tijdelijke regeling Capaciteit Decentrale Overheden voor Klimaat en Energiebeleid.

#### *Regionale Energiestrategie (RES) Zeeland en Transitievisie Warmte*

Belangrijk voor de energietransitie zijn de Regionale Energiestrategie (RES) Zeeland en de Transitievisie Warmte. De RES Zeeland wordt vernieuwd.

We gaan per wijk uitvoeringsplannen opstellen om van het aardgas te gaan. Met het restwarmtenet Kanaalzone kan een groot deel van onze gebouwen én bedrijven verduurzamen. De technische, financiële en organisatorische opzet, aanleg en uitvoering van het restwarmtenet blijkt haalbaar. Voor onze industrie is de overgang van gas als grondstof naar waterstof heel belangrijk. We willen voorlopig tien waterstoffabrieken mogelijk maken in de gemeente.

In de toekomst zijn grote investeringen in de ondergrondse infrastructuur nodig. We werken mee aan de tracés. Het gaat om 380kV Borsele-Terneuzen, 380 kV directe aanlanding wind op zee Terneuzen, restwarmtenet Kanaalzone en multi-utility-leidingen onder de Westerschelde. Voor het verzwaren van het bestaande elektriciteitsnet starten we de Regionale Energie Infrastructuur Strategie (REIS) op. Dit doen we samen met de provincie Zeeland, netbeheerder Stedin en de gemeentes Hulst en Sluis.

#### *Water*

Voor klimaatadaptatie is het belangrijk om meer (tijdelijke) waterberging te creëren. Dat doen we in het groen, het openbaar gebied in de kernen, op bedrijfsterreinen en in het buitengebied. Dit is ook om de verzilting van ons gebied tegen te gaan en om periodes van droogte in de zomer op te vangen. Waterberging laat zich goed combineren met natuurontwikkeling. Meer groen op verschillende plekken in Terneuzen gaat wateroverlast tegen, maar ook droogte en hittestress. We gaan de Bosvisie gemeente Terneuzen maken. Verder werken we een actieplan uit op basis van de Klimaatadaptatiestrategie.

#### Programma Economie & Arbeidsmarkt

Terneuzen is economisch gezien een aantrekkelijke gemeente. We ondersteunen en stimuleren deze economische groei. De kansen om hierin samen te werken op lokaal, regionaal en nationaal niveau proberen we te verzilveren. De groei van de regio kan ook een motor zijn om de leefbaarheid in de regio op peil te houden. We maken ruimte voor nieuwe bedrijven. We kijken ook op welke manier we kunnen faciliteren in het aantrekken van nieuwe arbeidskrachten voor de regio.

#### *Bedrijventerreinen en arbeidskrachten*

Onze bedrijventerreinen zijn steeds meer gevuld. Op dit moment ligt er een claim op alle stukken grond die we nog kunnen uitgeven. Terwijl we een toename in de vraag naar bedrijfsgronden verwachten. We proberen verplaatsing of vestiging van bedrijven zo goed mogelijk te faciliteren. We zoeken hiervoor oplossingen in de ontwikkeling van bedrijventerrein Zuidpoort, naast de geplande uitbreiding van bedrijventerrein Terneuzen-Zuid. Zo ontstaat ook flexibiliteit in het matchen van bedrijven met locaties.

Verder biedt transitie van oudere bedrijventerreinen mogelijkheden. Hiermee verhogen we de kwaliteit van sommige bedrijventerreinen. Ook kunnen we vrijkomende bedrijfsgronden gebruiken als (inbreidings)locaties voor wonen. We besteden aandacht aan het aantrekken

van arbeidskrachten in de regio, bijvoorbeeld door een campagne. Belangrijke randvoorwaarde is wel dat er voldoende en betaalbare woningen en voorzieningen zijn.

#### *Subsidieverordening verbetering kwaliteit winkelgebieden 2024-2025*

We willen compactere winkelgebieden. Met het geven van een subsidie willen we een transformatie van commerciële panden (detailhandel) naar wonen. En daarnaast het aanzicht verbeteren van winkelpanden die we willen behouden. Daarbij willen we winkels kunnen verplaatsen, zodat het winkelgebied compacter wordt.

We startten in 2020 met een proefproject voor de subsidieverordening verbetering kwaliteit winkelgebied centrum Axel en kernwinkelgebied Terneuzen. We zetten dit voort en bekijken of we kunnen verbreden. In 2023 leggen we de subsidieverordening voor ter vaststelling waarna we deze in 2024 en 2025 uitvoeren.

#### Programma Goed bestuur

De gemeente Terneuzen is zichtbaar, benaderbaar en integer. We zetten in op inclusie en werken als regenbooggemeente aan een goede toegankelijkheid. We vinden het belangrijk dat we weten wat er speelt. Inwoners en bedrijven hebben de mogelijkheid om mee te doen en te laten weten wat er bij hen leeft.

Veel van de opgaven kunnen we niet alleen oppakken. We werken samen met andere partijen, overheden, bedrijven, maatschappelijke instanties om verder te komen. Daarbij pakken we vaak de rol als aanjager. De uitvoeringskracht blijft de aandacht vragen. De beperkte capaciteit en de complexiteit van opgaven vraagt soms om een andere benadering.

#### *Burgerparticipatie*

We vinden het belangrijk dat onze inwoners zich betrokken voelen bij wat er leeft in onze gemeente. Dat zij de mogelijkheid hebben hun stem te laten horen. En meedenken over wat speelt in onze gemeente en eigen initiatieven kunnen aandragen. We luisteren naar onze inwoners vanuit verschillende groepen zoals de wijk- en kernraden en verenigingen.

Middelen die we hiervoor inzetten zijn ons online participatieplatform [doemee.terneuzen.nl](https://doemee.terneuzen.nl), onze buurtapp Hoplr en fysieke bijeenkomsten. We zetten de komende jaren in om vooral jongeren nog meer te betrekken bij onze plannen om ook hun stem te horen. In de periode 2024-2027 willen we burgerparticipatie verder ontwikkelen.

#### *Investeren in uitvoeringskracht*

- Digitalisering: we faciliteren een moderne dienstverlening. Informatie is vindbaar. We investeren in privacy en optimale ICT voor de ondersteuning bij complexe opgaven.
- Opgavegericht werken: complexe opgaven vragen soms om een andere aanpak, bijvoorbeeld omdat er veel partners betrokken zijn. Om deze ambities te realiseren is een doorlopende ontwikkeling van de organisatie van belang.
- Personele capaciteit: de komende jaren verwachten we een groot natuurlijk verloop door pensionering. We willen een aantrekkelijke werkgever zijn om aan de vervangingsvraag te kunnen voldoen. In deze (krappe) arbeidsmarkt is deze vraag nog urgenter. We gebruiken strategische personeelsplanning om goed te zien wat op ons afkomt, zodat we op een passende manier kunnen voorsorteren op wat komen gaat.

#### *Bestuurlijke samenwerking*

We blijven investeren in bestuurlijke samenwerking en netwerksamenwerking, zoals in de lobby naar het Rijk. De relatie met het Rijk is belangrijk bij veel opgaven. De samenwerking via NOVEX North Sea Port District en via de Regio Deals zijn vormen waarmee we concreet invulling geven aan de samenwerking tussen Rijk en regio.

We zetten ook actief in op samenwerkingen binnen Zeeland en met Vlaamse partners. Voorbeelden zijn de Regiovisie Zeeuws-Vlaanderen, het Overleg Zeeuwse Overheden en het grensoverschrijdende North Sea Port District. Landelijk werken we samen met de VNG en sinds kort ook via het samenwerkingsverband M50. Dat verband richt zich op specifieke opgaven en belangen voor middelgrote gemeenten (30.000-80.000 inwoners).

#### *Regio Deal North Sea Port District*

Het Rijk heeft positief gereageerd op de aanvraag voor een nieuwe Regio Deal vanuit Zeeland. Tot en met juni werken we met andere partners de programma's en projecten die in de Regio Deal vallen uit. Over deze uitwerking sluiten we een convenant.

De uitvoering van de Deal gaat vanaf 2024 voor vier jaar lopen. Het doel is om de brede welvaart te vergroten in en rond het grensgebied van North Sea Port District, onder meer in Terneuzen. Het gaat om drie sleutelopgaves:

1. Versterken van gezonde leefomgeving/leefbaarheid door onder meer natuur en water.
2. Aantrekken van talent door innovatie, kennistransfer en cultuurvernieuwing.
3. Vergroten bereikbaarheid van voorzieningen door slimme en duurzame mobiliteit die de landsgrenzen overstijgt.

Het Rijk reserveerde € 30 miljoen voor de uitvoering van deze Regio Deal. Vanuit de regio is er minimaal eenzelfde bedrag aan cofinanciering nodig voor de uitvoering. Voor een groot deel zijn dat budgetten die al in onze begroting staan, bijvoorbeeld voor Totaalplan binnenstad. Maar op verschillende onderdelen kan extra budget nodig zijn dat nu nog niet in de begroting is voorzien. Om optimaal gebruik te kunnen maken van de Regio Dealgelden, vormen we voor die *extra* benodigde cofinanciering een bestemmingsreserve. Het gaat om € 500.000 in 2024 en 2025. Dit bedrag reserveren we in de begroting. Op het moment dat de plannen concreet zijn, kunnen we die middelen inzetten op de onderdelen waar extra cofinanciering nodig is.

#### **6. Risico's en ratio's**

Onderdeel van een solide gemeentelijke begroting is een goed zicht op mogelijke financiële risico's. We willen de risico's zo klein mogelijk houden. Financiële ratio's zijn verhoudingsgetallen of kengetallen die inzicht geven in de financiële situatie en de ontwikkeling van de gemeente.

#### *Risico's*

Financiële risico's voor de meerjarenbegroting 2024-2027 zijn:

- groter beroep op hulp binnen het sociaal domein waardoor de kosten stijgen, terwijl de beschikbare middelen van het Rijk ontoereikend zijn;
- afloop huurcontract stadskantoor en dienstverlening met RUD Zeeland per 2026;
- nieuwe bijdrage aan het Transitieplan Voortgezet Onderwijs na afloop van de huidige periode (huidige afspraken zijn gemaakt in 2022 en lopen tot 2026);
- invoering Omgevingswet en Wet Kwaliteitsborging voor het bouwen (WKB);
- onduidelijkheid en onzekerheid ten aanzien van de ontwikkelingen rond de (landelijke) opgaven Klimaat en Duurzaamheid;
- lagere werkelijke consumentenprijsindex (CPI) dan de geraamde 2% vanaf 2025 (verhogingspercentage belastingen en tarieven);
- mogelijke vervanging betonbak zwembad Koewacht;
- hoogte en beschikbaarheid mogelijk te verwachten dividend in 2024 van Zeeuwse Energie Houdstermaatschappij (ZEH);
- hogere bijdragen aan verbonden partijen door nieuw beleid of beleidswijzigingen (hierbij verwijzen we voor verdere toelichting naar onderdeel 3 van bijlage 2).

## Ratio's

Voor de investeringen in het investeringsprogramma, zoals de campus en Totaalplan binnenstad, moeten we nieuwe geldleningen aangaan. De prognose van de financieringsbehoefte geeft aan dat we de volgende leningen moeten aantrekken:

- 2024: € 34 miljoen
- 2025: € 24 miljoen
- 2026: € 44 miljoen
- 2027: € 41 miljoen

Om de gezondheid van de financiële positie van de gemeente te bepalen, gebruiken we de solvabiliteitsratio, de debt ratio en de netto schuld per inwoner. De belangrijkste is de solvabiliteitsratio. Deze geeft de verhouding weer tussen het eigen vermogen en het totale vermogen. Dit geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. In 2024 is deze 33%. Volgens de signaleringswaarden van de provincie betekent dit een B, gemiddeld risicovol (A is minst risicovol, C is meest risicovol). De debt ratio en de netto schuld per inwoner lichten we toe in bijlage 5 Overzicht indicatoren.

## 7. Investeringsprogramma 2024-2027

Het totale investeringsprogramma 2024-2027 met uitleg vindt u in bijlage 3. De nieuwe investeringen (vergeleken met de Investeringsbegroting 2023-2026) zijn onder andere:

- uitbreiding plan bedrijfsmiddelen voor afvalinzameling
- verduurzaming vastgoed (Schoolmuseum)
- renovatie brug Herengracht
- uitbreiding en nieuwbouw brandweerkazernes
- interne verbouwing en herinrichting terrein De Koegors
- aanpak wateroverlast Sluiskil – riolering
- aanbevelingen internationale normen toegankelijkheid
- vervanging atletiekbaan
- welzijnsaccommodaties

De investeringen van het meerjareninvesteringsprogramma 2024-2027 leiden tot de volgende kapitaallasten. Door de investeringen die we doen in de Campus Terneuzen en Totaalplan binnenstad loopt dit de komende jaren op.

Onderwerp	2024	2025	2026	2027
Afschrijvingen	792	129	-117	-826
Rente	-946	-941	-1626	-2452
Totaal Kapitaallasten	-154	-812	-1743	-3278

Uw raad stelt bij vaststelling van de begroting 2024 de kredieten voor de investeringen van het begrotingsjaar 2024 (de zogenaamde 1e jaarschijf) beschikbaar.

**Tot slot**

Ook de komende jaren zetten wij ons weer in om uitvoering te geven aan de ambities uit het bestuursakkoord 'Goed leven in Terneuzen'. Bij het maken van de begroting 2024 werken we aan een meerjarig positief begrotingsresultaat. Met deze brief vertrouwen we erop dat we uw raad inzicht geven in de ambities, de kaders voor de begroting 2024 en de financiële positie voor de komende jaren.

Met vriendelijke groet,

Burgemeester en Wethouders van Terneuzen,

gemeentesecretaris,

burgemeester,

S.I.L. (Steven) de Waal

H.J.A. (Erik) van Merrienboer

**Bijlagen:**

1. Inbreng raad voor kaderbrief 2024-2027
2. Basisuitgangspunten begroting 2024-2027
3. Investeringsprogramma 2024-2027
4. Prognose 2024-2033
5. Overzicht indicatoren
6. Mutaties in de programma's

## Bijlage 1. Inbreng raad voor kaderbrief 2024-2027

Inhoudelijk punt	Partij	Verwerking in kaderbrief
Sociaal Domein		
Sociaal Domein Inzetten op preventieve jeugdzorg en versterken van gezinnen. Laagdrempelig hulp bieden en het hulpaanbod beter zichtbaar maken.	SGP	We zetten blijvend in op preventieve jeugdzorg, onder andere met de (uitbreiding van de) inzet van de praktijkondersteuner jeugd in de huisartsenpraktijk. Ook continueren we de aansluiting van aan-z op de scholen. Deze aansluiting is gericht op normaliseren van de hulpvraag, vroeg erbij zijn en het versterken van gezinnen.
Sociaal Domein Preventie op eenzaamheid, gewicht en dementie.	GL/PvdA	Terneuzen is een voorbeeld voor andere gemeenten in de aanpak van eenzaamheid. In de kaderbrief vragen we middelen om de aanpak te kunnen borgen.  Een ketenaanpak overgewicht maakt onderdeel uit van de uitvoering van het Gezond en Actief Leven Akkoord. Bij de uitwerking hiervan zullen we de overweging Jongeren op Gezond Gewicht (JOGG) meenemen. Er volgt na de zomer een integraal plan.  We hebben een scan dementievriendelijke gemeente uitgevoerd om uit te vragen welke inzet de komende periode nodig is. Aan de hand van de uitkomsten van de scan, stellen we nieuw beleid op.
Maaltijdvoorziening Maaltijdvoorziening mag in de begroting niet onder druk komen te staan in verband met de toegenomen prijzen. Het heeft maatschappelijke meerwaarde voor zowel de klanten als de vrijwilligers.	Terneuzen Sterk	We ondersteunen de maaltijdvoorziening zo-lekker via de begroting van aan-z. Inwoners kunnen via de bijzondere bijstand 50% van de kosten van een maaltijd terugkrijgen.
Wonen, Leefbaarheid en voorzieningen		
Leefbaarheid De kwaliteit van leven verbeteren, dit moet betaalbaar blijven en iedereen moet mee kunnen doen. Oog voor inbreng vanuit het Burgerberaad t.a.v. vraagstukken rond Sociaal Domein.	Sociaal Terneuzen	We bespreken het opzetten van een adviesraad Sociaal Domein met de adviesraad Participatiewet. Tot die tijd blijven ze actief adviseren over de onderwerpen rondom de Participatiewet. Het burgerberaad kan waardevolle input leveren voor bijvoorbeeld de Woonzorgvisie. Maar mogelijk ook rond Wmo en andere gezondheidszorgaspecten. Hier doen we de komende tijd ervaring mee op.
Wonen Beter aanbod van woningen, het moet aansluiten bij de behoeften. Jongeren hebben weinig kansen op de woningmarkt. Tekort aan goede woningen is een risico voor het aantrekken van voldoende personeel in de regio.  Passende en betaalbare woningen voor jongeren en ouderen. Voldoende oog voor doorstroming.	VVD  Sociaal Terneuzen	In de Zeeuwse Woondeal spraken we af dat we 1.820 nieuwe woningen gaan bouwen, Dit is een ondergrens. We zetten in op de betaalbaarheid van woningen. Twee derde van de nieuwe woningen tot 2030 moet onder de noemer 'betaalbaar' vallen. Daarnaast onderzoeken we de mogelijkheden voor een starterslening.  Samen met ontwikkelaars en corporaties proberen we een zo gevarieerd mogelijk woningaanbod te bieden. Belangrijk bespreekpunt met de ontwikkelaars is het ontwikkelen van nul-tredenwoningen. Hierdoor stimuleren we de doorstroming op de woningmarkt.  In de woonzorgvisie vragen we ook aandacht voor de onderwerpen betaalbaarheid en diversiteit in aanbod. Deze visie werken we de komende tijd uit in de uitvoeringsagenda die we samen met de ketenpartners maken.

<p>Wonen</p> <p>Inzetten op extra woningen, maar ook bijbehorende voorzieningen (zwembaden, onderwijs, buurthuizen). Stimuleer sociale cohesie in de wijk door buurthuizen, ook door huizen in de vorm van hofjes te bouwen.</p>	<p>GL/PvdA</p>	<p>We zetten in op extra woningen. We hebben een ondergrens van 1.820 nieuwe woningen vastgelegd in de Zeeuwse Woondeal. Het type huizen dat wordt gebouwd is afhankelijk van de ontwikkelaars. Wel proberen we samen met hen een zo gevarieerd mogelijk aanbod te krijgen.</p> <p>We investeren in buurthuizen en voldoende sportvoorzieningen. We vinden het belangrijk dat de bestaande voorzieningen in stand worden gehouden.</p>
<p>Wonen</p> <p>Flexwonen, concentratie op groepswonen verspreid over de kernen, onder toezicht en volgens vaste criteria.</p>	<p>CDA</p>	<p>Op dit moment zijn er geen concrete initiatieven voor flexwonen. Flexwonen is wel een vast onderwerp in de gesprekken met onze partners voor volkshuisvesting. Via de inzet op extra woningen, zoals in de Woondeal, verwachten we het woningaanbod te vergroten.</p>
<p>Wonen</p> <p>Betaalbare woningen voor ouderen.</p>	<p>PVV</p>	<p>Volgens de Zeeuwse Woondeal moet twee derde van de woningen bij nieuwe projecten betaalbaar zijn. Dit geldt voor alle doelgroepen, dus ook ouderen.</p> <p>In de woonzorgvisie vragen we ook aandacht voor de onderwerpen betaalbaarheid en diversiteit in aanbod. Deze visie werken we de komende tijd uit in de uitvoeringsagenda die we samen met de ketenpartners maken</p>
<p>Wonen</p> <p>Passende huisvesting voor ouderen in de kernen.</p>	<p>50PLUS</p>	<p>Samen met ontwikkelaars en corporaties proberen we een zo gevarieerd mogelijk woningaanbod te bieden. Belangrijk besprekingspunt met de ontwikkelaars is het ontwikkelen van nul-tredenwoningen.</p> <p>In de woonzorgvisie vragen we ook aandacht voor de onderwerpen betaalbaarheid en diversiteit in aanbod. Deze visie werken we de komende tijd uit in de uitvoeringsagenda die we samen met de ketenpartners maken.</p>
<p>Actieve grondpolitiek</p> <p>Mogelijkheden om hier een grotere rol in te spelen als gemeente; bijvoorbeeld door zelf grond aan te kopen en in plaats van projectontwikkelaars actiever te participeren in projecten. Hierdoor krijgt de gemeente woningen die beter aansluiten bij de behoefte (in de kernen woningen voor ouderen). Actieve grondpolitiek als middel, niet als doel.</p>	<p>SGP</p>	<p>Actief grondbeleid kan inderdaad een middel zijn om meer grip te krijgen op de ontwikkeling van woningen en beter in te spelen op de behoeften van de lokale gemeenschap. Dit kan ook toegepast worden bij bedrijventerreinen. Hieraan zitten wel financiële en juridische risico's. Dat maakt een zorgvuldige afweging van de mogelijkheden, de voordelen en de haalbaarheid belangrijk. Zo kunnen we per ontwikkellocatie een weloverwogen besluit nemen over onze rol en de mate van sturing bij de gebiedsontwikkeling.</p>
<p>Kunst en Cultuur</p> <p>De beleidsnota is vastgesteld, maar er nog weinig concrete resultaten te zien. Graag aangeven wat er de komende jaren in de uitvoering gebeuren op onderwerpen als SMAK-dependance, beleid rond musea, kunsteducatie, cultureel erfgoed. Culturele voorzieningen zijn randvoorwaardelijk voor leefbaarheid.</p>	<p>D66</p>	<p>We geven de komende jaren uitvoering aan de nota Kunst &amp; Cultuur 2020. Binnen de Regio Deal North Sea Port District geven we ook invulling aan het onderdeel cultuur. Zo willen we de gemeentelijke kunstcollectie inventariseren en eventueel aanpassen. We zijn in overleg met Gent over de realisatie van een dependance van het SMAK. We kijken ook op welke manier we onze internationale samenwerking verder uit kunnen breiden, bijvoorbeeld door internationale exposities.</p> <p>Daarnaast investeren we in het Cultuurkwartier binnen het Totaalplan binnenstad.</p>

Onderwijshuisvesting Budget voor bouw nieuw Lodewijk College moet gehandhaafd worden op huidige 75 miljoen en tijdspad moet worden gehaald.	CDA	Uw raad heeft in een raadsvergadering gesproken over een richtinggevend bedrag van € 75 miljoen voor de ontwikkeling van de huisvesting Voortgezet Onderwijs (VO). Dit bedrag is het kader waarbinnen we werken. Het financiële plaatje van wat de huisvesting van het VO kost en wat nodig is voor de campus werken we op dit moment verder uit.
Onderwijshuisvesting Transparant communiceren over eventuele budgetverhogingen als die aan de orde zijn.	TOP/GB	Mocht er in de loop van het project iets tegen zitten, communiceren we daar uiteraard transparant met uw raad over. Ook communiceren we op dat moment over hoe we daarmee om kunnen gaan.
Economie, Natuur en Milieu		
Energietransitie Energietransitie mag extra stimulans krijgen; reduceren, isoleren en stimuleren. Gemeente kan hierin de dynamische motor zijn door samenwerking te stimuleren. Iedereen moet de kans krijgen hieraan mee te doen en de lasten moeten verdeeld worden naar draagkracht. Zoek hierin nauwe samenwerking met bedrijven, wees innovatief en denk na over benodigde opleidingen, samen met MBO en HBO. Zorg voor extra capaciteit binnen de gemeente om dit in gang te zetten.	GL/PvdA	We voeren de energietransitie uit. We verduurzamen de gebouwde omgeving. We maken deze aardgasloos. We werken met het Nationale Isolatie Programma (NIP) 2023-2030. Hierin is veel aandacht voor deelname door alle doelgroepen. En voor financiële draagkracht. Zo denken we aan collectieve, wijkgerichte isolatieprojecten met het lokale bedrijfsleven. Ook komt er onderzoek naar de kansen voor een koppeling met mbo- en hbo-opleidingen.
Klimaat Klimaatadaptatie gaat niet snel genoeg, vanaf komende jaar al in gang zetten. Burgers daar goed bij betrekken.	CU	Voor klimaatadaptatie zijn we bezig met het inpassen van het I-report. We kijken naar kansen om een koppeling te maken tussen verkeer, waterbeheer en rioolwerkzaamheden. In de binnenstad hebben we op verschillende plaatsen waterdoorlatende tegels geplaatst.  De actie "Tegelwippen" zetten we voort.
Bereikbaarheid Zet in op treinverbinding naar Gent en snelle fietspaden.	GL/PvdA	De provincie Zeeland is initiatiefnemer en trekker van het project Snelle fietspaden. Er komt een snelle fietsroute van Terneuzen via Sas van Gent naar Zelzate. Treinverbinding Gent-Terneuzen gaat in eerste instantie over goederen. Maar we laten geen kans onbenut om ook voor personenvervoer per trein aandacht te vragen.
Natuur Integratie van waterbergingen. Stadsvergroening zoals bij plan binnenstad ook in de kernen.	GL/PvdA	De binnenstad van Terneuzen is erg versteend. In de binnenstad van Terneuzen voeren we het project stadsvergroening uit als onderdeel van het Totaalplan binnenstad. Dit project is ook onderdeel van de Regio Deal. Bij nieuwe planvorming wordt vergroenen meegenomen in de ontwerpfase. In alle kernen kijken we of vergroenen mogelijk is. Als het kan, combineren we vergroening met waterberging.
Water Waterafvoer en waterberging als belangrijke thema's, niet alleen onder de grond, maar ook erboven.	CU	Nieuwe plannen en werken bevatten vaak innovatieve maatregelen, zoals bovengrondse waterafvoer. Dit nemen we mee in ons nieuwe water- en rioleringsplan: het water- en klimaatadaptatieplan (WKA). Hierin leggen we de uitgangspunten vast voor waterberging voor hergebruik, zoals het beregenen van sportvelden.



Water Subsidie op regentonnen of het verplicht stellen van waterbergingen bij nieuwbouw (net als in België).	50PLUS	Twee jaar geleden was er een actie voor onze inwoners. Ze konden tegen een scherpe prijs een regenton kopen. We onderzoeken of we deze actie kunnen herhalen.  Het verplichten van waterberging bij nieuwbouw staat in de Verordening waterbergingsfonds gemeente Terneuzen 2022.
Lucht Schone Lucht Akkoord; plan van aanpak is nodig. RUD zal een robuuste omgevingsdienst moeten worden die proactief onderwerpen oppakt.	D66	Binnenkort werven we een 'medewerker Schone Lucht Akkoord (SLA)'. Die gaat een plan van aanpak SLA opstellen. In dit plan komt een reeks actiepunten te staan. Een van de actiepunten kan zijn om de emissies bij bedrijven aan te scherpen. Dan betrekken we de RUD Zeeland hierbij.
Veiligheid		
Veiligheid Veiligheid is belangrijk voor de leefbaarheid; BOA's en politie moeten voldoende zichtbaar zijn.  Meer blauw op straat, ook BOA's.	VVD  PVV	We onderschrijven dat veiligheid belangrijk is voor de leefbaarheid. Onze buitengewoon opsporingsambtenaren (BOA's) zijn veelvuldig in de kernen aanwezig. Daarnaast hebben zij de nodige administratieve taken te vervullen.  Bij de politie staat de personele capaciteit zwaar onder druk. Door het eerder inzetten van aspiranten (voordat zij de opleiding tot agent hebben afgerond) profiteert de politie van meer inzetbare capaciteit op straat. Dit komt mede ten goede aan de zichtbaarheid op straat.
Overig		
Gemeenschappelijke regelingen Invloed van de Raad is beperkt in de GR-en, meer gebruik maken van klankbordgroepen als voorbereidingen op de Raad.	50PLUS	De Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr) is vanaf 1 juli 2022 veranderd. De teksten van de gemeenschappelijke regelingen moeten hierop voor 1 juli 2024 aangepast zijn. De wijziging van de Wgr biedt gemeenteraden meer mogelijkheden om invloed uit te oefenen. Een van de nieuwe instrumenten is een gemeenschappelijke raadscommissie. Deze commissie geeft advies aan gemeenteraden en aan het algemeen bestuur van een gemeenschappelijke regeling. Wat een gemeenschappelijke raadscommissie precies mag doen, bepaalt elke gemeenschappelijke regeling zelf. De bevoegdheden van de commissie worden opgenomen in de (nieuwe) tekst van de gemeenschappelijke regeling.
Bestuursakkoord Inzetten op bestaand beleid, uitvoeren wat in het bestuursakkoord staat.	Terneuzen Sterk	Het uitgangspunt in de kaderbrief is om uit te voeren wat in het bestuursakkoord staat.
Dienstverlening In de kernen weer terecht kunnen voor dienstverlening van de gemeente (zoals ophalen reisdocumenten)	50PLUS	We kiezen voor centrale dienstverlening in het stadhuis. Dienstverlening in de kernen is lastig uitvoerbaar. Dit in verband met juridische kaders, de veiligheid en de kwaliteit. Daarnaast is het kostbaar. We investeren in digitale dienstverlening zoals het digitaal aanvragen van de verlenging van een rijbewijs. Door meer zaken digitaal te doen, blijft er meer tijd over voor de inwoner die liever aan de balie geholpen wil worden. Bijvoorbeeld omdat er een taalbarrière is of beperkte digitale vaardigheden zijn.

## Bijlage 2. Basisuitgangspunten Begroting 2024-2027

Voor het opstellen van de (meerjaren)begroting gelden onderstaande uitgangspunten.

	Bron	2024	2025	2026	2027
1. Inwoners	Vaststelling CBS 01-01-2023	54.993	54.993	54.993	54.993
2. Woonruimten	Regionale woonvisie	27.620	27.825	28.030	28.235
3. VZG	VZG norm 2024	3,40%	Stelpost		
4. Belastingen en heffingen <i>Cumulatief</i>	Afgeleide CPI	7,60%	2,00%	2,00%	2,00%
5. Rentepercentage nieuwe leningen	Marktinschatting Treasurer	3,00%	3,00%	3,00%	3,00%
6. Salarissen	Septembercirculaire 2022 Prijsindex overheidsconsumptie, beloning werknemers	3,90%	2,00%	2,00%	2,00%
7. Sportaccommodaties	VZG norm 2024, struct 2%	3,40%	2,00%	2,00%	2,00%
8. Onderuitputting	Onderuitputting kapitaal- en exploitatielasten opgenomen				
9. Algemene uitkering	Voorjaarsnota 2023 Rijk				

### Toelichting uitgangspunten

#### 1. Inwoners

Het door het CBS vastgestelde aantal inwoners op 1 januari 2023 is 54.993. We houden het aantal inwoners de volgende jaren gelijk. Dit is op basis van de prognoses reëel. De ambitie is dat het aantal inwoners gaat toenemen. Voor de kaderbrief en begroting gaan we uit van de feitelijke cijfers.

#### 2. Woonruimten

We ramen het aantal woonruimten inclusief recreatiewoningen in 2024 tot en met 2027 met een verhoging van 205 per jaar. Dit op basis van het in de regionale woonvisie opgenomen extra ambitieprogramma voor onze woningbouwopgave. Dit gaat om maximaal 75 extra woningen per jaar bovenop de reguliere uitbreidingsbehoefte van 120 extra woningen.

#### 3. Vereniging Zeeuwse Gemeenten (VZG-norm)

De VZG-richtlijn voor 2024 is 3,4% (2023 was 2,7% + 4,5% correctie = 7,2%). Deze richtlijn wordt alleen gegeven voor het eerstvolgende begrotingsjaar. De verbonden partijen waarvan we de kaderbrief of begroting hebben ontvangen, hebben we verwerkt in deze kaderbrief.

Vanaf 2025 ramen we meerjarig een stelpost op basis van de gegevens uit de circulaire gemeentefonds. De stelpost is voor het dekken van hogere lasten in deze jaren. Het uitgangspunt is dat de gemeenschappelijke regelingen voldoen aan de VZG-richtlijn. Als de gemeenschappelijke regeling hier niet aan kan voldoen, moet zij dit onderbouwen. We ramen in de begroting onze bijdrage volgens de begroting(-swijzigingen) van de

gemeenschappelijke regelingen. Deze begrotingen en begrotingswijzigingen leggen we apart aan de raad voor. De raad kan op deze begrotingen een zienswijze indienen.

#### 4. Lokale heffingen

Uit het Bestuursakkoord 2022-2026 volgt dat we de lasten voor de inwoners met niet meer dan het jaarlijkse prijspeil willen corrigeren, behalve als meer noodzakelijk is. We passen de tarieven van de lokale heffingen in 2024 aan met de inflatiecorrectie volgens de landelijke afgeleide consumentenprijsindex (CPI). De stijging voor de begroting 2024 is hierdoor 7,6%. Omdat we rekening hielden met een stijging van 2%, leidt de verhoging naar 7,6% tot een financieel voordeel in onze begroting. Om sterke fluctuaties in het meerjarenperspectief te voorkomen, houden we vanaf 2025 rekening met een constante stijging van 2%.

Niet alle tarieven van de lokale heffingen passen we aan. Zo blijven bijvoorbeeld de tarieven voor het parkeren in de parkeergarages (€ 1,40 per uur) en het straat parkeren (€ 1,60 per uur) op basis van het huidige parkeerbeleid gelijk. Ook het tarief van de bijdrage Bedrijven investeringszone (BIZ) blijft tot en met 2026 gelijk. Voor de tarieven van de afvalstoffenheffing en de rioolheffing maken we bij het opstellen van de begroting 2024 de afweging om deze kostendekkend te laten zijn. Voor de tarieven voor de lijkbezorgingsrechten geldt dat we deze elk jaar opnieuw bepalen, waarbij het uitgangspunt 100% kostendekkend is. Daarnaast zijn er wettelijke tarieven van lokale heffingen die aan een maximum bedrag gebonden zijn. Denk aan leges voor een identiteitskaart en rijbewijs.

#### 5. Percentage nieuwe leningen

Volgens berekening van de financieringsbehoefte ramen we de volgende nieuwe geldleningen in de komende jaren. Hierbij vermelden we het rente percentage zoals ingeschat op actuele informatie door de gemeentelijke Treasurer.

Jaar	Lening	Rentepercentage
2024	€ 34.000.000	3,0%
2025	€ 24.000.000	3,0%
2026	€ 44.000.000	3,0%
2027	€ 41.000.000	3,0%

#### 6. Salarissen

De cao voor gemeenteambtenaren loopt tot en met 31 december 2023. In afwachting van een nieuwe cao gaan we in 2024 uit van de indexering in de Septembercirculaire 2022 (prijsindex overheidsconsumptie beloning werknemers). Deze index is 3,9% voor 2024. Voor de jaren erna ramen we een constant percentage van 2%.

#### 7. Sportaccommodaties

De tarieven voor de sportaccommodaties verhogen we met het VZG-percentage van 3,4%. Voor de jaren 2025 tot en met 2027 houden we 2% aan. Dit is hetzelfde percentage als bij de belastingen en heffingen. Ook om in dit geval fluctuaties in de begroting te voorkomen. De indexatie van 3,4% leidt hierdoor tot een financieel voordeel in onze begroting.

#### 8. Onderuitputting

Onderuitputting ontstaat als de werkelijke kapitaal- en/of exploitatielasten lager zijn dan de geraamde lasten. Dit doet zich elk jaar voor. De voordelen in de loop van het jaar komen ten gunste van het begrotingsresultaat. Ook bij de jaarrekening blijkt vaak nog een voordeel op verschillende budgetten. Voor kapitaallasten en exploitatielasten nemen we een stelpost onderuitputting op.

## **9. Algemene Uitkering**

Voor de berekening van de algemene uitkering baseerden we ons op de voorjaarsnota van het Rijk. De voorjaarsnota is onlangs gepubliceerd. De voorjaarsnota is een voorbode van de meicirculaire. Op basis hiervan maakten we een inschatting van de gevolgen voor onze begroting. De echte gevolgen weten we pas bij het uitkomen van de meicirculaire

### Bijlage 3. Investeringsprogramma 2024-2027

Nr	Omschrijving investering	2024	2025	2026	2027	Afs term
<b>Wonen &amp; leefbaarheid</b>						
1	Reconstructie wegen	1.112	1.112	1.112	1.112	30
2	Tractie straatreiniging/gladheidsbestrijding	90	525	860	0	div
2	Tractie straatreiniging/gladheidsbestrijding	282	430	130	90	
3	Miniperscontainers	82	82	82	82	8
4	Uitvoering beleidsplan openbare verlichting vernieuwing armaturen	338	338	338	338	20
5	Uitvoering beleidsplan openbare verlichting verbetering lichtmasten	135	135	135	135	40
6	Parkeerautomaten		143	320		10
7	Auto's t.b.v. handhaving		375	310		5
7	Auto's t.b.v. handhaving		28	-310		5
8	Vervanging VRI's	350				30
9	Uitvoeringsagenda GVVP	500	100	100	100	30
10	Podiumwagen		70			10
10	Podiumwagen		-70			10
11	Tractie afvalinzameling	543	400	500	350	10
11	Tractie afvalinzameling	502	285	221	2.376	10
12	Containers activeren i.p.v. exploitatie	200	200	200	200	10
13	Gescheiden inzameling grondstoffenplan	250				15
14	Uitvoering WRP	2.500	2.500	2.500	2.500	65
15	Afvalwater transportsysteem	679	679			30
16	Binnenstad Terneuzen	2.500	750	1.250	500	30
17	Investeringsplan ICT Hardware	56	50	40	0	div
18	Investeringsplan ICT Software	75				div
19	Verduurzaming vastgoed	1.928	1.928			25
20	Verduurzaming vastgoed (Schoolmuseum)	400				25
21	Verduurzaming vastgoed (fase 2)			670	670	25
22	Renovatie brug Herengracht	200				25
23	Uitbreiding brandweerkazerne Zuidlandstraat	750				40
24	Nieuwbouw brandweerkazerne Sas van Gent	1.600				40
25	Interne verbouwing en herinrichting terrein De Koegors	500				25
26	Aanpak wateroverlast Sluiskil – riolering	60	225	225	225	65
26	Aanpak wateroverlast Sluiskil - pompen/gemalen	20	75	75	75	15
26	Aanpak wateroverlast Sluiskil - waterbeheersing	60	225	225	225	30
26	Aanpak wateroverlast Sluiskil – wegen	60	225	225	225	30
27	Nieuw WKA 2024 – 2028		PM	PM	PM	65
28	Aanbevelingen internationale normen toegankelijkheid.	150				25
29	Szydłowski plein Axel	PM				30
<b>Totaal Wonen &amp; leefbaarheid</b>		<b>15.920</b>	<b>10.809</b>	<b>9.207</b>	<b>9.202</b>	
<b>Zorg &amp; gezondheid</b>						
30	Verzamelbudget sportaccommodaties	150	150	150	150	20
31	Vervanging atletiekbaan				1.200	40
32	Welzijnsaccommodaties	PM				25
<b>Totaal Zorg &amp; gezondheid</b>		<b>150</b>	<b>150</b>	<b>150</b>	<b>1.350</b>	

<b>Jeugd &amp; onderwijs</b>						
33	Onderwijshuisvesting VO	51.000				40
34	Onderwijshuisvesting Zaamslag	2.508				40
34	Onderwijshuisvesting Zaamslag	-2.508		2.508		40
35	Speelvoorzieningen	60	60	60	60	20
<b>Totaal Jeugd &amp; onderwijs</b>		<b>51.060</b>	<b>60</b>	<b>2.568</b>	<b>60</b>	
<b>Klimaat &amp; Duurzaamheid</b>						
<b>Totaal Klimaat &amp; Duurzaamheid</b>		<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	
<b>Economie &amp; arbeidsmarkt</b>						
<b>Totaal Economie &amp; arbeidsmarkt</b>		<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	
<b>Goed bestuur</b>						
<b>Totaal Economie &amp; arbeidsmarkt</b>		<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	
<b>Overzicht Overhead</b>						
36	Machines, materiaal en tractiemiddelen afd. R&B	422	473	1.290	370	10
37	Machines, materiaal en tractiemiddelen afd. R&B	391	123	-390	537	10
38	Aanpassingen gebouwen hybride werken	300				10
<b>Totaal Overzicht Overhead</b>		<b>1.113</b>	<b>596</b>	<b>900</b>	<b>907</b>	
<b>Totaal</b>		<b>68.243</b>	<b>11.614</b>	<b>12.825</b>	<b>11.519</b>	

### Nieuwe investering / verschuiving

#### Toelichting investeringen

Hieronder geven we een toelichting op de investeringen die niet in het vorige investeringsprogramma (2023-2026) staan. Het gaat hier om nieuwe investeringen 2024 tot en met 2027 en de toevoeging van de jaarschijf 2027. Deze hebben we oranje aangegeven in de tabel. Investeringsprogramma's die voortzetten van bestaand beleid staan in de jaarschijf 2027 en lichten we niet verder toe. Het gaat om investeringen voor wegen, openbare verlichting, rioleringen en water en vervanging bedrijfsmiddelen.

#### 8 Vervanging Verkeersregelinstallaties (VRI)

Voor aanpassingen aan VRI namen we in 2023 een budget van € 350.000 op in het investeringsprogramma. Er zijn aanvullende wensen voor de aanpassingen van de installaties. Hiervoor nemen we in 2024 een extra budget van € 350.000 op.

#### 20 Verduurzaming vastgoed (Schoolmuseum)

We zijn gestart met de uitvoering van de Verduurzamingsstrategie van ons vastgoed. Deze investering voor verduurzaming geeft een gunstig effect op de exploitatie door een verlaging van de energielasten. Om maximaal van de subsidie Duurzaam Maatschappelijk Vastgoed gebruik te kunnen maken, halen we het verduurzamen naar Nul op de Meter voor het Schoolmuseum naar voren. Volgens de Routekaart verduurzaming Vastgoed zou dat pas in 2031-2040 moeten gebeuren. Door deze subsidie voeren we dit in het eerste tijdvak uit (2021-2025). Dit betekent ook dat we een deel van de investering eerder nodig hebben.

#### 21 Verduurzaming vastgoed (fase 2)

Volgens de vastgestelde routekaart voeren we de verduurzaming van ons vastgoed uit in fasen. Fase 1 loopt tot en met 2025. Het voor fase 2 benodigde budget staat nog niet op de investeringslijst. We voegen hiervoor in 2026 en 2027 een bedrag van € 670.000 toe aan het investeringsprogramma. In 2025 wordt een advies voorgelegd aan de raad met de uitwerking

van fase 2. Deze investeringen voor verduurzaming geven een gunstig effect op de exploitatie door een verlaging van de energielasten.

### **22 Renovatie brug Herengracht**

Uit een recent uitgevoerde inspectie blijkt dat we het bruggetje aan de Herengracht (Oostkolk) dringend moeten renoveren. In 2024 nemen we hiervoor € 200.000 op.

### **23 Uitbreiding brandweerkazerne Zuidlandstraat**

Door wijziging in opzet van de brandweezorg en forse toename van het aantal vrijwilligers is er ruimtegebrek in de bestaande kazerne. De Veiligheidsregio Zeeland (VRZ) heeft om die reden uitbreiding gevraagd van het bestaande gebouw.

### **24 Nieuwbouw brandweerkazerne Sas van Gent**

De bestaande kazerne is oud (1954) en voldoet niet meer aan de eisen van deze tijd. Ook de huidige locatie voldoet niet aan de eisen op het gebied van beschikbaar buitenterrein, aanrijroutes en beschikbare parkeerplaatsen. De VRZ heeft om die reden gevraagd om vervangende nieuwbouw op een andere locatie in Sas van Gent.

We werken de plannen in 2023/2024 verder uit. De inschatting is dat de uitvoering kan starten in 2025. De uitwerking kan leiden tot een actualisatie van het investeringsbedrag. Op dit moment nemen we hiervoor een bedrag van € 1.600.000 op.

### **25 Interne verbouwing en herinrichting terrein De Koegors**

Twaalf jaar na oplevering van de locatie De Koegors zijn verschillende aanpassingen noodzakelijk. Door wijzigingen in werkprocessen, toename van de hoeveelheid voertuigen en materieel zijn aanpassingen aan gebouw en terrein nodig. Dit zal € 500.000 kosten. De drie gebruikers van de locatie (VRZ, ZorgSaam, Ambulancedienst en afdeling Realisatie en Beheer) stemmen de benodigde aanpassingen integraal af. De bijbehorende kapitaallasten kunnen we voor een groot deel dekken uit hogere huurinkomsten, omdat de meeste aanpassingen voor rekening van VRZ of ZorgSaam komen.

### **26 Aanpak wateroverlast Sluiskil**

In samenwerking met Rijkswaterstaat (RWS) pakken we de wateroverlast in Sluiskil aan. De werkzaamheden voeren we in twee fasen uit. Fase één start in 2024. RWS betaalt deze fase voor een groot deel. Fase twee willen we vanaf 2025 uitvoeren en zal meerdere jaren in beslag nemen. Van deze fase delen we de kosten met RWS. Uitwerking van deze plannen starten we in 2023 op en ronden we af in 2024.

### **27 Water en Klimaatadaptatie Aanpak (WKA) 2024 – 2028**

Het bestaande Water- en rioleringsplan (WRP) heeft een looptijd tot en met 2023. In 2023 stellen we een nieuw plan op. In dit plan integreren we de door de raad vastgestelde Klimaatadaptatiestrategie. Dit nieuwe plan heet Water en Klimaatadaptatie Aanpak (WKA). Dit plan leggen we voor aan de gemeenteraad. Hiervoor hebben we nu een PM bedrag opgenomen.

### **28 Aanbevelingen internationale normen toegankelijkheid**

We passen onze gebouwen aan volgens de aanbevelingen uit internationale normen in het kader van toegankelijkheid. Voor een deel van de gebouwen hebben we budget opgenomen in de begroting. Uit recente inspecties blijkt dat er aanvullende aanpassingen nodig zijn. We nemen hiervoor een bedrag van € 150.000 op.

### **29 Szydlowskiplein Axel**

In de detailhandelsvisie Terneuzen staat de wens om het kernwinkelgebied van Axel in te krimpen tot rond het Szydlowskiplein. Het plan gaat uit van de herinrichting van pleinen

Szydłowskiplein en Markt (oost) en de Genstevaartstraat. Op dit moment werken we de plannen verder uit en nemen we in de kaderbrief hiervoor een PM bedrag op.

### **31 Vervanging atletiekbaan**

De huidige atletiekbaan ligt er veertig jaar en is aan het einde van zijn levensduur. Deze is daarom aan vervanging toe. In 2027 nemen we hiervoor een bedrag van € 1.200.000 op.

### **32 Welzijnsaccommodaties**

Voor welzijnsaccommodaties zijn verschillende aanpassingen noodzakelijk. Dit werken we verder uit in het welzijnsaccommodatiebeleid en dat leggen we voor aan de gemeenteraad. Het actieprogramma met investeringen werken we uit bij de begroting 2024.

### **38 Aanpassingen gebouwen hybride werken**

Voor de implementatie van hybride werken moeten we verschillende gebouwen aanpassen. We nemen hiervoor een bedrag van € 300.000 op.



## Bijlage 4. Prognose 2024-2033

Nr.	Onderwerp	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
1	<b>Beginstand begrotingsresultaat (4e perioderapportage 2023)</b>	<b>6.725</b>	<b>9.998</b>	<b>8.163</b>	<b>8.028</b>	6.901	6.901	6.901	6.901	6.901	6.901
	<b>Actualisatie uitgangspunten</b>										
2	Inschatting meicirculaire 2023	1.086	2.098	2.673	2.879	2.879	2.879	2.879	2.879	2.879	2.879
3	Belastingen 7,6 % verhoging	1.981	2.028	2.076	2.865	3.670	4.491	5.328	6.182	7.053	7.941
4	Kapitaallasten	-154	-812	-1.743	-3.278	-3.671	-4.895	-4.568	-4.176	-3.777	-3.580
5	Indexeringen	-7.264	-10.124	-10.812	-12.883	-12.883	-12.883	-12.883	-12.883	-12.883	-12.883
6	Onderuitputting	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500
	Totaal actualisatie uitgangspunten	-1.852	-4.310	-5.307	-7.917	-7.505	-7.908	-6.744	-5.499	-4.228	-3.143
	<b>Subtotaal na actualisatie uitgangspunten</b>	<b>4.873</b>	<b>5.687</b>	<b>2.857</b>	<b>111</b>	<b>-604</b>	<b>-1.006</b>	<b>157</b>	<b>1.403</b>	<b>2.673</b>	<b>3.758</b>
Nr.	Onderwerp	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
	<b>Subtotaal na mutaties uitgangspunten en kaders</b>	<b>4.873</b>	<b>5.687</b>	<b>2.857</b>	<b>111</b>	<b>-604</b>	<b>-1.006</b>	<b>157</b>	<b>1.403</b>	<b>2.673</b>	<b>3.758</b>
	<b>Nieuwe mutaties</b>										
7	<b>1. Wonen &amp; leefbaarheid</b>	-904	-845	-865	-893	-893	-893	-893	-893	-893	-893
8	<b>2. Zorg &amp; gezondheid</b>	-1.178	-207	-116	-70	-70	-70	-70	-70	-70	-70
9	<b>3. Jeugd &amp; onderwijs</b>	-202	-27	-175	-120	-120	-120	-120	-120	-120	-120
10	<b>4. Klimaat &amp; duurzaamheid</b>	-153	-153	-63	-63	-63	-63	-63	-63	-63	-63
11	<b>5. Economie &amp; arbeidsmarkt</b>	-250	-250	0	0	0	0	0	0	0	0
12	<b>6. Goed bestuur</b>	-600	-600	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-100
13	Algemene dekkingsmiddelen	189	-396	-715	-715	-715	-715	-715	-715	-715	-715
14	Overhead	-538	-475	-478	-392	-392	-392	-392	-392	-392	-392
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	<b>Totaal nieuwe mutaties</b>	<b>-3.637</b>	<b>-2.953</b>	<b>-2.513</b>	<b>-2.353</b>	<b>-2.353</b>	<b>-2.353</b>	<b>-2.353</b>	<b>-2.353</b>	<b>-2.353</b>	<b>-2.353</b>
	<b>Resultaat</b>	<b>1.236</b>	<b>2.735</b>	<b>343</b>	<b>-2.242</b>	<b>-2.957</b>	<b>-3.359</b>	<b>-2.196</b>	<b>-950</b>	<b>320</b>	<b>1.406</b>

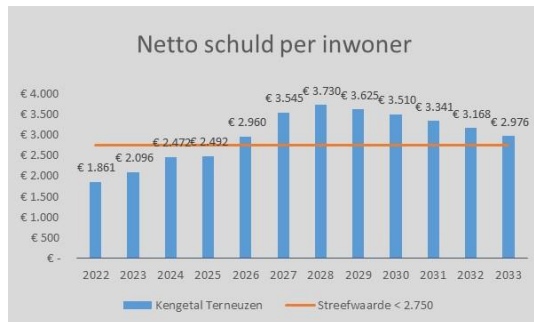
bedragen x € 1.000 (- is nadeel)

## Bijlage 5. Overzicht indicatoren

Naast de solvabiliteitsratio kijken we ook naar de debt ratio. De debt ratio is het omgekeerde van de solvabiliteitsratio en geeft de verhouding van de schulden ten opzichte van het totale vermogen weer. De debt ratio is 67%.

### Netto schuld per inwoner

Tot slot geven we de netto schuld per inwoner weer. Voor dit kengetal is de door de gemeenteraad bepaalde signaleringswaarde € 2.750 per inwoner. De schuld per inwoner stijgt.



## Bijlage 6. Mutaties in de programma's

Onderwerp	2024	2025	2026	2027
<b>Nieuwe mutaties</b>				
<b>1. Wonen &amp; leefbaarheid</b>	-904	-845	-865	-893
<b>2. Zorg &amp; gezondheid</b>	-1.178	-207	-116	-70
<b>3. Jeugd &amp; onderwijs</b>	-202	-27	-175	-120
<b>4. Klimaat &amp; duurzaamheid</b>	-153	-153	-63	-63
<b>5. Economie &amp; arbeidsmarkt</b>	-250	-250	0	0
<b>6. Goed bestuur</b>	-600	-600	-100	-100
<b>Algemene dekkingsmiddelen</b>	189	-396	-715	-715
<b>Overhead</b>	-538	-475	-478	-392
	-	-	-	-
<b>Totaal nieuwe mutaties</b>	<b>-3.637</b>	<b>-2.953</b>	<b>-2.513</b>	<b>-2.353</b>

bedragen x € 1.000 (- is nadeel)

### 1. Wonen & leefbaarheid

We lichten de grootste posten toe in dit programma. Voor de werkzaamheden van Dethon in de openbaren ruimte nemen we structureel een bedrag van € 342.000 op. De invoering van de Omgevingswet geeft extra kosten (€ 105.000). Door prijsstijgingen nemen we mutaties op voor: brandstof (€ 80.000), onderhoud installaties (€ 45.000), kosten schade openbare verlichting (€ 40.000) en riolering (€ 100.000). De overige mutaties betreffen posten onder de € 40.000.

### 2. Zorg & gezondheid

We lichten de grootste posten toe in dit programma. Voor mutaties voor de Participatiewet (loonkostensubsidies, extra uitstroom naar werk) nemen we de volgende nadelige bedragen op: 2024 € 404.000, 2025 € 222.000, 2026 € 41.000 en voor 2027 een voordeel van € 140.000. Voor Wmo en jeugd (Toezichthouders Wmo en Jeugdwet, onderwijszorgarrangementen, mutaties volumestijgingen) nemen we de volgende bedragen op: 2024 € 181.000, 2025 € 150.000, 2026 € 51.000 en voor 2027 € 111.000. Voor het tekort op de taakstelling Wmo nemen we in 2024 € 606.000 op. Voor inburgering nemen we in 2024 en 2027 € 200.000 op.

### 3. Jeugd & onderwijs

We lichten de grootste posten toe in dit programma. Voor het tekort op de taakstelling jeugd nemen we in 2024 € 260.000 op. Vanaf 2025 (€ 110.000) nemen we onderhoudskosten en bijdragen binnen-buitenonderhoud nieuwe Brede Scholen op. Voor 2026 en verder € 258.000. Voor het overige kleine mutaties en verschuivingen tussen programma's.

### 4. Klimaat & duurzaamheid

We lichten de grootste posten toe in dit programma. Voor het werkbudget verbetering leefomgeving Kanaalzone nemen we structureel € 35.000 op. We huren momenteel capaciteit in voor werkzaamheden met betrekking tot exploitatieovereenkomsten. We verlengen deze inhuur in 2024 en 2025 voor een bedrag van € 90.000. Voor doorlopende verplichtingen in het kader van klimaat en milieubeheer nemen we structureel € 28.000 op.

### 5. Economie & arbeidsmarkt

We verlengen de subsidieverordening verbetering kwaliteit winkelgebieden gemeente Terneuzen in 2024 en 2025.

## **6. Goed bestuur**

Voor de Regio Deal “op de grens van kracht en kwetsbaarheid”. Op naar noodzakelijke versterking van brede welvaart en mogelijk demo projecten die voortvloeien uit de samenwerking in het NSPD nemen we in 2024 en 2025 een stelpost op van € 500.000 voor cofinanciering. De verdere uitwerking van deze projecten kan nog leiden tot een aanpassing van deze bedragen. Daarnaast willen voor deze bedragen een bestemmingsreserve vormen zodat we deze middelen jaar overstijgend tot de beschikking hebben. De leefbaarheidsinitiatieven dat was opgenomen in uit het bestuursakkoord voor 2023 nemen we nu structureel vanaf 2024 op. Het restant is een verschuiving tussen programma's.

### **Algemene dekkingsmiddelen**

Er is sprake van een krappe arbeidsmarkt. Het is voor onze gemeentelijke organisatie een steeds grotere uitdaging om voldoende personeel te werven en te behouden. Om als werkgever aantrekkelijk te blijven, zullen we niet alleen leuk werk maar ook een op de arbeidsmarkt afgestemd arbeidsvoorwaardenpakket moeten bieden. In dat kader hebben wij onderzoek gedaan. Daaruit blijkt dat het noodzakelijk is om een regeling voor vergoeding woon- werkverkeer in te voeren. Dit kost structureel € 275.000. Over de fiscale winst van de activiteiten die vennootschapsbelasting plichtig zijn, moeten we belasting betalen. In de (meerjaren)begroting is hiervoor nog geen bedrag opgenomen. We nemen structureel € 140.000 op. Voor het overige kleine mutaties.

### **Overhead**

Voor hogere licentie en lease kosten nemen we structureel een bedrag van € 192.000 op. Voor de implementatie van nieuwe software nemen we in 2024 incidenteel € 85.000 op. De kosten van de verzekeringen zijn gestegen, hiervoor nemen we structureel een bedrag van € 47.000 op. Vroegsignalering is wettelijk verplicht sinds 2022. Nu loopt er een pilot tot en met half 2024. De huidige aanpak is succesvol. Mensen met schulden zijn eerder in beeld, daardoor eerder geholpen en is de problematiek minder ernstig. Vanaf 2024 willen we dit structureel gaan doen. We nemen hiervoor structureel € 100.000 op. Als gemeente hebben we de verplichting om actief onze Rijksmonumenten te beschermen. Verder hebben we enkele jaren geleden 160 gemeentelijke monumenten aangewezen. En zijn er binnen onze gemeente veel cultuurhistorisch waardevolle elementen. Op dit moment is er geen capaciteit beschikbaar. Eén fte (€ 106.000) is noodzakelijk om onze wettelijke taken op dit terrein uit te kunnen voeren.